

Kiss Gergely (szerk.): *Varietas delectat*. A pápai-magyar kapcsolatok sokszínűsége a 11–14. században

PTE BTK TTI Középkori és Koraiújkori Történelmi Tanszék,

Pécs, 2019. 251 oldal (DeLegatOnline Könyvek 1.)

Varietas delectat, azaz a változatosság gyönyörködtet; e közismert cicerói szentencia fémjelzi azt a Kiss Gergely (PTE BTK TTI) szerkesztésében napvilágot látott kötetet, amelynek alcíme – *A pápai-magyar kapcsolatok sokszínűsége a 11–14. században* – egyfelől keretet ad a műnek, egyszersmind feloldja a főcímet körülölelő balladai homályt. Kiss Gergely nevéhez számos, a pápaság és az Árpád-ház kapcsolatait boncolgató tanulmány, cikk fűződik; az utóbbi években ugyanakkor szemmel láthatóan a *pápai legatio* kérdésköre került az általa végzett kutatás fókuszába, egyúttal egyre több tanulmánya született a pápai megbízottak magyarországi működésével kapcsolatban. Arra a kérdésre, hogy mi indokolja egy ilyen irányú kutatás létjogosultságát már az előszóban választ kapunk, ugyanis – ahogy a kötet szerkesztője fogalmaz – „[...] *a pápai képviselő változatos formáinak a kutatás a legutóbbi időkig nem szentelt olyan nagy figyelmet, mint a tartalmi kérdéseknek.*” Emellett – ahogy Kiss Gergely rámutat – a pápai megbízottak magyarországi szerepének „nagypolitikai” aspektusain túl érdemes életútjukat, a pápai képviselő rendszerében betöltött szerepüket, végül, de nem utolsósorban pedig a *legatio* menetét is górcső alá venni annak érdekében, hogy egy átfogó képet kapjunk arról a sokszínűségről, amely a pápai diplomáciát jellemezte a vizsgált időszakban. Az imént felsorolt tényezők figyelembevételével ugyanakkor már kirajzolódik egy világos kép arról a bonyolult kapcsolatrendszeréről, ami a pápaság és Magyarország között fennállt, még ha annak nem is minden apró részlete, hanem elsősorban jellegzetes motívumai kerülnek kiemelésre.

A kötet két világosan elkülönített részre tagolódik: egy *általános* részre, valamint az azt követő *esettanulmányokra*. Az első részben, amely a kötet közel egyharmadát teszi ki, egy általános képet kapunk a pápai képviselő kiépüléséről, annak kezdeti formáiról, illetve későbbi differenciálódásáról. A pápai diplomácia kezdetleges formáinak (*vicarius, rector, defensor, apocrisarius*) eredetét körüljárva, illetve a forrásokban az ezredfordulót követően egyre nagyobb gyakorisággal

használt, olykor igen félrevezető megnevezések (*legatus, nuntius, missus*) értelmezése körül kialakult problémákat tisztázva jutunk el az általános rész második egységéhez, amely a pápaság és a Magyar Királyság 11–14. század közötti kapcsolatrendszeréről ad rövid áttekintést. E fejezetben többek között a magyarországi pápai képviselő formáiban tapasztalt sokszínűség kap hangsúlyt, amelynek összetettségére és a diplomáciai érintkezéseken túlmutató jelentőségére az esettanulmányok nyújtanak szemléletes példákat.

A kötet második részében öt írás kapott helyet, amelyeknek a szerzői – Barabás Gábor (PTE BTK TTI), Kiss Gergely, Kovács Viktória (MNL), Maléth Ágnes (PTE BTK TTI) – a Kiss Gergely irányítása alatt működő kutatási projektek¹ keretében egy-egy magyarországi pápai megbízott életpályáját, a pápai diplomáciában elfoglalt helyét, illetve a pápaság és a Magyar Királyság kapcsolatrendszerében betöltött szerepvállalását ismertetik. Az elemzések alapja a 11–13. századra vonatkozóan a *DeLegatOnline* adatbázis volt, amely már a kutatási program első fázisában (2014–2017) kiépült. Érdemes hangsúlyozni, hogy az adatbázis nem pusztán a pápai megbízottak életrajzi adatait, valamint a tanulmányaikra, egyházi pályafutásukra és pápai megbízásaikra vonatkozó információkat tartalmazza, hanem – a már meglévő és folyamatosan gyűjtött adatok révén – képes felvázolni kapcsolati hálókat is, amely nagyban hozzájárul ahhoz, hogy egy teljes képet kapjunk az adott személy életútjáról.² Különös figyelmet érdemel Kiss Gergely első esettanulmánya, amelynek a bevezetőjében a szerző a kutatás által már régóta ismert, ugyanakkor a személyében nem azonosított Gregorius de Sancto Apostolo pápai legátus életútjának kezdeti szakaszát rekonstruálva felfigyel arra, hogy az adott korszakban (12–13. század fordulója) nem egy, hanem legalább hat (!), a pápai diplomáciához köthető egyházi személy viselte a *Gregorius* nevet. Az újonnan feldolgozott források segítségével, illetve a bíborosi titulusok elemzésével ugyanakkor sikerül kibogoznia a szálakat, eredményeit pedig táblázatos, könnyen áttekinthető formában összegezi. A következő esettanulmányban Barabás Gábor Gregorius de Crescentio bíboros életútját és magyarországi legációit ismerteti, amely egyébiránt azért is kényes feladat, mert a hat azonosított Gergely közül kettő is ezt a nevet viselte, sőt, rokoni kapcsolatban is álltak. Kovács Viktória és Maléth Ágnes szintén két pápai legátus életpályáját, illetve a Magyar Királysággal való kapcsolatát összegzi tanulmányában. Míg Kovács Viktória Fülöp fermói püspök legációit tárgyalja, addig Maléth Ágnes Gui de Boulogne diplomáciai tevékenységét járja körbe. Végül,

¹ NKFIH NN 109690 „Pápai megbízottak a 11–13. századi Magyarországon – online adattár (*Papal delegates in Hungary in the 12–13th centuries – online database*)”; NKFIH NN 124763 „Pápai megbízottak Magyarországon a XIV. században (1294–1378) – online adattár (*Papal delegates in Hungary in the XIVth Century (1294–1378) – online database*)”

² A projektek célkitűzéseiről, eddigi eredményeiről, illetve a már működő, bárki által szabadon hozzáférhető adatbázisról a <http://delegatonline.pte.hu/> oldal ad bővebb tájékoztatást.

de nem utolsó sorban e két esettanulmány közé ékelődik Kiss Gergely rövidebb elemzése egy 14. századi legátusi ügyhallgatóról, Altegradus de Cataneis de Lendenariáról, amely mind tartalmában, mind megközelítésében új szempontokkal gazdagítja a középkori pápai-magyar kapcsolatok kutatásának diskurzusát.

Összegzésképpen elmondható, hogy a kötet szerzői új szempontokat alkalmazva, a szűkebb szakma által mindeddig ismeretlen – főként a közelmúltban nevet változtató Vatikáni Apostoli Levéltárban (Archivio Apostolico Vaticano, korábban: Vatikáni Titkos Levéltár /*Archivio Segreto Vaticano*/) őrzött – források beépítése révén részletes és nem melleleg érzékletes képet adnak mind a pápai diplomácia működéséről, mind a pápai-magyar kapcsolatokról az érett és a késő középkor viszonylatában. A szöveg jól strukturált, mind az általános rész, mind az esettanulmányokat tartalmazó egység kronologikusan rendezett. Nyelvezete – annak ellenére, hogy a tanulmányok több szerző tollából származnak – egységes. Az áttekinthetőséget elősegítik a tanulmányok végén közölt források, táblázatok és *itinerariumok*, ugyanakkor – elsősorban az esettanulmányok vonatkozásában – szembeötlő a rendkívül adatgazdag és terjedelmes lábjegyzetek használata, amelyek olykor megnehezítik a követhetőséget. A középkori pápai-magyar kapcsolatok alapvető kérdéseit, személyi vonatkozásait, illetve nem utolsó sorban a pápai diplomácia belső szerkezetét új megvilágításba helyező kötet minden bizonnyal elnyeri a szakma elismerését, és bízunk benne, hogy a történelem iránt érdeklődő olvasók figyelmét sem kerüli el.

Bandi Kristóf Bálint